บทความวิจัยเรื่อง

การจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา

พีรญา ทองกาล [1]
ดำรงศักดิ์ จันโททัย [2]

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง "การจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา" มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาขยะมูลฝอย 2) ศึกษารูปแบบและกลไกความร่วมมือ 3) ศึกษาปัญหาและอุปสรรค และ 4) เสนอแนวทางการพัฒนาความร่วมมือ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเก็บรวบรวมข้อมูลผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 ท่าน ซึ่งเป็นตัวแทนจากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า เมืองพัทยามีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 540–550 ตันต่อวัน โดยมีสาเหตุหลักจากประชากรแฝงและนักท่องเที่ยว ด้านรูปแบบความร่วมมือ พบว่ามีการผสมผสานระหว่างการจัดการโดยภาครัฐเป็นแกนหลัก (State-centric) กับการริเริ่มจากฐานรากของชุมชน (Bottom-up) ผ่านโครงการต่าง ๆ เช่น โครงการทอดผ้าป่าขยะ และธนาคารขยะ อย่างไรก็ตาม ยังพบปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ การขาดโครงสร้างพื้นฐานในการรวบรวมขยะรีไซเคิลระดับชุมชน (ธนาคารขยะ) การขาดช่องทางการสื่อสารและการมีส่วนร่วมระหว่างรัฐกับผู้ประกอบการรายย่อย และปัญหาเชิงพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวและประชากรแฝง ข้อเสนอแนะจากการวิจัยคือ ภาครัฐควรปรับบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก

---

[1] นักศึกษาหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง
[2] อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (กลุ่มสหวิทยาการเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น)

(Facilitator) สนับสนุนการจัดตั้งจุดรวบรวมขยะชุมชนอย่างเป็นรูปธรรม และสร้างเวทีไตรภาคีเพื่อบูรณาการความร่วมมือและข้อมูลระหว่าง 3 ภาคส่วนอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ : การจัดการความร่วมมือ, จัดการขยะมูลฝอย, ภาคประชาสังคม

Abstract

The study entitled "Collaborative Management between Public, Private, and Civil Society Sectors in Solid Waste Management of Pattaya City" aimed to 1) investigate the current situation of solid waste problems, 2) examine the forms and mechanisms of collaboration, 3) identify problems and obstacles, and 4) propose guidelines for developing effective collaboration. This study utilized a Qualitative Research methodology. Data were collected through in-depth interviews with five key informants representing the public, private, and civil society sectors, and analyzed using content analysis.

The research findings revealed that Pattaya City generates an average of 540–550 tons of solid waste per day, primarily driven by the latent population and tourists. Regarding the forms of collaboration, a hybrid approach was identified, combining state-centric management with bottom-up community initiatives, such as the "Waste Pa-Pa" (Waste Robes Offering) project and Community Waste Banks. However, significant problems and obstacles were found, including the lack of infrastructure for community-level recyclable waste collection (Waste Banks), a lack of communication channels and participation between the state and small-scale entrepreneurs, and behavioral issues among tourists and the latent population. The recommendations suggest that the public sector should transition into the role of a Facilitator, support the establishment of tangible community waste collection points, and create a trilateral platform to integrate collaboration and data among the three sectors sustainably.

Keywords: Collaborative Management, Solid Waste Management, Civil Society

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัญหาขยะมูลฝอยในศตวรรษที่ 21 เป็นความท้าทายเชิงโครงสร้างที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม คุณภาพชีวิต และการพัฒนาทางเศรษฐกิจของประเทศทั่วโลก ปริมาณขยะชุมชนเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องจากการขยายตัวของเมือง การท่องเที่ยว และพฤติกรรมการบริโภค โดย UNEP (2024) รายงานว่าโลกผลิตขยะมากถึง 2.3 พันล้านตันต่อปี และอาจเพิ่มเป็น 3.8 พันล้านตันต่อปี ในปี 2593 หากไม่มีมาตรการจัดการที่มีประสิทธิภาพ

ในประเทศไทย ปริมาณขยะชุมชนเพิ่มขึ้นกว่า 26.95 ล้านตันต่อปี (กรมควบคุมมลพิษ, 2566) แม้รัฐจะมีแผนแม่บทการจัดการขยะและนโยบายระดับชาติ แต่การกำจัดที่ไม่ถูกต้อง ยังเป็นปัญหาที่สร้างผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะในเขตเมืองท่องเที่ยว

“เมืองพัทยา” เป็นพื้นที่ที่มีปริมาณขยะสูงที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศ เนื่องจากรองรับนักท่องเที่ยวกว่า 10 ล้านคนต่อปี ทำให้เกิดขยะจากกิจกรรมบริการ โรงแรม ร้านอาหาร และชายหาดเฉลี่ย 400 – 450 ตันต่อวัน ระบบจัดการที่พึ่งพาภาครัฐเป็นหลักยังไม่ทันต่อปัญหา ขาดการบูรณาการบทบาทของภาคเอกชนและประชาชน ส่งผลให้เกิดการตกค้าง มลพิษ และต้นทุนการจัดการที่สูง

ด้วยสภาพปัญหาที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน แนวคิด “การกำกับดูแลร่วม” และ “การจัดการเชิงความร่วมมือ” จึงถูกมองว่าเป็นแนวทางสำคัญในการบริหารจัดการขยะอย่างยั่งยืน การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์รูปแบบความร่วมมือของภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเมืองพัทยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัจจุบันและแนวโน้มการเกิดปัญหาขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา
2. เพื่อศึกษารูปแบบและกลไกการจัดการเชิงความร่วมมือการจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการจัดการเชิงขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา
3. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการจัดการเชิงความร่วมมือการจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการจัดการเชิงขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา

4. เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพในการจัดการเชิงขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา

ของเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยมุ่งศึกษาการจัดการเชิงความร่วมมือด้านขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา ครอบคลุมบริบทและสถานการณ์ปัญหาขยะ รูปแบบและกลไกการทำงานร่วมกันของภาครัฐ – เอกชน –ประชาชน ปัญหาและอุปสรรคทั้งเชิงโครงสร้างและเชิงพฤติกรรม รวมถึงการสังเคราะห์แนวทางพัฒนาความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยใช้ข้อมูลจากเอกสาร สังเกตการณ์ภาคสนาม และการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง

2. ขอบเขตด้านประชากรและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เพื่อให้ได้มุมมองที่สะท้อนความเป็นจริงจากทุกภาคส่วน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย

ภาครัฐ : นักวิชาการสิ่งแวดล้อม สำนักทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเมืองพัทยา

ภาคเอกชน : ตัวแทนผู้ประกอบการด้านขยะหรือกิจการที่เกี่ยวข้อง

ภาคประชาชน : ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนธนาคารขยะรีไซเคิล และประธานชุมชน-วัดช่องลม

3. ขอบเขตด้านพื้นที่การศึกษา

ดำเนินการศึกษาในเขตเมืองพัทยา จังหวัดชลบุรี ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวขนาดใหญ่ มีจำนวนประชากรแฝงและนักท่องเที่ยวสูง ส่งผลให้เกิดปริมาณและประเภทขยะมูลฝอยที่หลากหลายเป็นพื้นที่ที่ต้องพึ่งพาความร่วมมือหลายภาคส่วนในการจัดการขยะ

4. ขอบเขตด้านระยะเวลา

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามดำเนินการระหว่างเดือนกันยายน – พฤศจิกายน พ.ศ. 2568 ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีความเคลื่อนไหวด้านการจัดการขยะของเมืองอย่างต่อเนื่อง ทำให้ข้อมูลสะท้อนสถานการณ์จริงในช่วงเวลาปัจจุบันที่สุด

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้องค์ความรู้เกี่ยวกับรูปแบบและกลไกความร่วมมือของรัฐ – เอกชน – ประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอยเมืองพัทยา เพื่อใช้เป็นแนวทางให้พื้นที่อื่น

2. ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคของความร่วมมือ เพื่อพัฒนากระบวนการทำงานร่วมกันให้มีประสิทธิภาพ

3. ได้แนวทางความร่วมมือที่เหมาะสมและยั่งยืน ช่วยสนับสนุนการกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติด้านการจัดการขยะมูลฝอย

4. ช่วยเสริมศักยภาพชุมชนให้มีบทบาทเชิงรุกในการร่วมบริหารและติดตามงานจัดการขยะมูลฝอย

5. เป็นพื้นฐานเชิงนโยบายสำหรับพัฒนา “ระบบความร่วมมือเพื่อสิ่งแวดล้อมเมืองยั่งยืน” ที่สามารถต่อยอดเป็นต้นแบบให้เมืองอื่นในประเทศ

การทบทวนวรรณกรรม

การศึกษาการจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ในการจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา ตั้งอยู่บนฐานความคิดของการบริหารภาครัฐแนวใหม่ที่เน้นการทำงานแบบเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของหลายภาคส่วน มากกว่าการสั่งการเชิงเดี่ยวโดยรัฐ ทฤษฎีสำคัญประการแรกคือ ทฤษฎีการกำกับดูแลร่วม (Collaborative Governance Theory) ของ Ansell และ Gash (2008) ซึ่งมอง “การกำกับดูแลร่วม” ว่าเป็นกระบวนการที่รัฐเชิญชวน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากภาคส่วนต่าง ๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจเชิงนโยบายและการดำเนินงานอย่างเป็นทางการ ภายใต้เงื่อนไขเริ่มต้น ความไว้วางใจ การออกแบบสถาบันที่โปร่งใส ภาวะผู้นำเชิงอำนวยการ และกระบวนการสื่อสารอย่างต่อเนื่อง แนวคิดนี้ช่วยอธิบายบทบาทของเมืองพัทยาในฐานะ “ผู้อำนวยความสะดวก” ที่ต้องประสานภาคเอกชนและประชาชนในการจัดการขยะมากกว่าจะทำหน้าที่เพียงผู้สั่งการ

ทฤษฎีการจัดการเชิงความร่วมมือ (Collaborative Management Theory) ของ Agranoff และ McGuire (2003) ซึ่งเน้นบทบาทของผู้บริหารรัฐในฐานะ “ผู้จัดการความร่วมมือ” (Collaborative Manager) ที่ต้องมีความสามารถในการอำนวยความสะดวก วางแผนเชิงกลยุทธ์ จัดการเชิงปฏิบัติการ และสร้างความชอบธรรมให้แก่ผลลัพธ์ของการทำงานร่วมกัน ทฤษฎีนี้ช่วยให้เข้าใจว่าการจัดการขยะของเมืองพัทยาไม่ใช่เพียงการจัดเก็บและกำจัด

แต่คือการบริหารเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงานรัฐ สถานประกอบการเอกชน และชุมชนท้องถิ่นอย่างเป็นระบบ

ในระดับโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างภาคส่วน งานวิจัยอ้างอิง แนวคิดความร่วมมือไตรภาคี (Triple Helix / Trilateral Cooperation) ที่พัฒนาโดย Etzkowitz และ Leydesdorff (2000) และต่อมานำมาประยุกต์ใช้กับบริบทการบริหารสาธารณะในฐานะความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน (Lundsford & Davies, 2012) โดยภาครัฐทำหน้าที่กำหนดนโยบายและสร้างกติกาสาธารณะ ภาคเอกชนเป็นผู้ขับเคลื่อนทรัพยากรและนวัตกรรม ส่วนภาคประชาชนทำหน้าที่เป็นทั้งผู้รับผลกระทบ ผู้ตรวจสอบ และผู้ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลง แนวคิดนี้เชื่อมโยงกับ ทฤษฎีหุ้นส่วนภาครัฐและเอกชน (Public–Private Partnership: PPP) ซึ่งชี้ให้เห็นรูปแบบการแบ่งปันความเสี่ยงและผลประโยชน์ระหว่างรัฐและเอกชนในการดำเนินโครงการบริการสาธารณะ โดยเฉพาะด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งแวดล้อม (Osborne, 2000; Hodge & Greve, 2007) ซึ่งเป็นบริบทที่สอดคล้องกับการว่าจ้างเอกชนเข้ามาจัดเก็บขยะในเมืองพัทยา

ด้านแรงจูงใจและพลวัตของการพึ่งพาอาศัยระหว่างองค์กร งานวิจัยใช้ ทฤษฎีการพึ่งพาทรัพยากร (Resource Dependency Theory: RDT) ของ Pfeffer และ Salancik (1978) เพื่ออธิบายว่า ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนต่างต้องพึ่งพาทรัพยากรซึ่งกันและกัน ทั้งด้านงบประมาณ เทคโนโลยี บุคลากร และความชอบธรรมทางสังคม ความสัมพันธ์เชิงพึ่งพาทรัพยากรนี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้ทั้งสามภาคส่วนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในระบบการจัดการขยะ นอกจากนี้ ทฤษฎีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) ของ Freeman (1984) ยังถูกนำมาใช้ในการจำแนกและทำความเข้าใจกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการขยะในเมืองพัทยาอย่างครอบคลุมกว่าการแบ่งเพียง “รัฐ – เอกชน – ประชาชน” เช่น การแยกบทบาทของหน่วยงานรัฐระดับต่าง ๆ ผู้ประกอบการประเภทต่าง ๆ ชุมชนท้องถิ่น และองค์กรภาคประชาสังคม

ในระดับพฤติกรรมของประชาชนและชุมชน งานวิจัยประยุกต์ใช้ ทฤษฎีพฤติกรรมตามแผน (Theory of Planned Behavior: TPB) ของ Ajzen (1991) เพื่ออธิบายพฤติกรรมการทิ้งและการ คัดแยกขยะ ว่าขึ้นกับทัศนคติต่อพฤติกรรม บรรทัดฐานเชิงอัตวิสัย และการรับรู้ความสามารถในการควบคุมพฤติกรรม ซึ่งล้วนเป็นตัวกำหนด “ความตั้งใจเชิงพฤติกรรม” ของบุคคล และยังเชื่อมโยงกับ ทฤษฎีทุนทางสังคม (Social Capital Theory) ของ Coleman

(1988) และ Putnam (1995) ที่เน้นความสำคัญของความไว้วางใจ บรรทัดฐานทางสังคม และเครือข่ายความสัมพันธ์ในชุมชน อันเป็นปัจจัยเอื้อต่อการเกิดความร่วมมือเชิงสมัครใจในระยะยาว ทั้งในรูปกิจกรรมชุมชน การรวมกลุ่มจัดการขยะ และการเข้าร่วมโครงการของรัฐ

วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quantitative Research) โดยเก็บข้อมูลจากการศึกษาข้อมูลเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้างกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 5 คน จากภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในเมืองพัทยา ใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจงในการกำหนดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือวิจัยประกอบด้วยแนวคำถามสัมภาษณ์ การจดบันทึก และการสังเกตภาคสนาม ขั้นตอนการเก็บข้อมูลเริ่มจากการขออนุญาตพื้นที่ นัดหมาย เตรียมอุปกรณ์ และดำเนินการสัมภาษณ์จริง จากนั้นตรวจสอบความครบถ้วนของข้อมูลก่อนนำมาวิเคราะห์ ข้อมูลทั้งหมดถูกวิเคราะห์ด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงอุปนัย โดยจัดหมวดหมู่ สังเคราะห์ และตีความตามประเด็นวิจัย เพื่อให้ได้ข้อค้นพบเกี่ยวกับสถานการณ์ กลไกความร่วมมือ ปัญหาอุปสรรค และแนวทางพัฒนาการจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยาอย่างเป็นระบบและรอบด้าน

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า เมืองพัทยามีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ยประมาณ 540–550 ตันต่อวัน และเพิ่มสูงถึงราว 580 – 590 ตันต่อวันในช่วงเทศกาล โดยมีสาเหตุหลักจากประชากรแฝงและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก รวมทั้งโครงสร้างเศรษฐกิจแบบเมืองท่องเที่ยวที่มีกิจกรรมตลอด 24 ชั่วโมง แม้ระบบการเก็บขนขยะของเมืองพัทยาจะมีพัฒนาการดีขึ้นผ่านโครงการต่าง ๆ แต่ยังมีปัญหาที่ต้นทาง อาทิ พฤติกรรมการทิ้งขยะไม่เป็นที่ การคัดแยกขยะที่ยังไม่ครอบคลุมทุกครัวเรือน ปัญหาขยะชิ้นใหญ่ น้ำท่วม และขยะทะเลที่สร้างภาระเพิ่มเติมต่อชุมชนและภาคบริการ ในด้านรูปแบบและกลไกความร่วมมือ พบรูปแบบความร่วมมือสำคัญได้แก่ 1) รูปแบบที่ภาครัฐเป็นผู้นำและผู้อำนวยความสะดวก กำหนดนโยบาย ระบบเขตรับผิดชอบ และโครงการรณรงค์ พร้อมสนับสนุนชุมชนและสถานประกอบการ 2) รูปแบบที่ชุมชนเป็นแกนกลาง เริ่มจากการลุกขึ้นจัดการปัญหาด้วยตนเองแล้วจึงประสานขอการสนับสนุนจากรัฐและเอกชน 3) รูปแบบเครือข่ายเศรษฐกิจหมุนเวียน นำโดยวิสาหกิจชุมชนธนาคารขยะที่เชื่อมโยงการรีไซเคิล การอัปไซเคิล และการสะท้อนข้อมูลกลับไปยังผู้ผลิต และ 4) รูปแบบหุ้นส่วนรัฐ–เอกชนเชิงสัญญาจ้างที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการเก็บขยะ แต่ยัง

ขาดมิติการมีส่วนร่วมของประชาชน พร้อมทั้งพบกลไกเชิงวัฒนธรรม เช่น “ทอดผ้าป่าขยะ” ที่นำทุนทางสังคมและศรัทธาทางศาสนามาเชื่อมกับการคัดแยกขยะอย่างสร้างสรรค์ ด้านปัญหาและอุปสรรค พบทั้งปัญหาเชิงโครงสร้างและพฤติกรรม เช่น ปริมาณขยะจากนักท่องเที่ยวและประชากรแฝงที่สูง การทิ้งขยะไม่เป็นระบบ การไม่คัดแยกขยะตั้งแต่ต้นทาง รวมถึงอุปสรรคด้านกลไกความร่วมมือ อาทิ การขาดช่องทางสื่อสารและเวทีพูดคุยระหว่างรัฐ เอกชน และชุมชน การรณรงค์ที่ไม่ต่อเนื่อง การขาดแรงจูงใจและความรู้ และการขาดจุดรวบรวมขยะหรือธนาคารขยะระดับชุมชนที่ชัดเจน แนวทางการพัฒนาความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพสามารถจำแนกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) องค์ประกอบด้านจิตสำนึกและสังคม มุ่งสร้างความตระหนักรู้ การให้ความรู้หลายระดับ การใช้กลไกเชิงวัฒนธรรมและสื่อสมัยใหม่ที่เข้าใจง่ายและรองรับนักท่องเที่ยวนานาชาติ 2) องค์ประกอบด้านโครงสร้างพื้นฐานและกลไก เช่น การจัดตั้งธนาคารขยะและจุดรับขยะชุมชน การสนับสนุนการริเริ่มจากชุมชนและขยายผลชุมชนต้นแบบ ตลอดจนการสร้างเวทีประชุมร่วมระหว่างภาครัฐ เอกชน และประชาชน และ 3) องค์ประกอบด้านนวัตกรรมและเศรษฐกิจหมุนเวียน เช่น การอัปไซเคิล การใช้ข้อมูลขยะผลักดันแนวคิดความรับผิดชอบของผู้ผลิต และการบูรณาการความร่วมมือแบบผสมผสาน ซึ่งทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่าการจัดการขยะมูลฝอยในเมืองพัทยาที่มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างแท้จริง

การอภิปรายผล

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า ปัญหาขยะมูลฝอยของเมืองพัทยามีลักษณะรุนแรงและซับซ้อนกว่าพื้นที่เมืองโดยทั่วไป โดยมีปัจจัยสำคัญจากจำนวนประชากรแฝงและนักท่องเที่ยวที่มีจำนวนมากกว่าประชากรตามทะเบียนบ้านหลายเท่า รวมทั้งกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่ดำเนินต่อเนื่องตลอด 24 ชั่วโมง ส่งผลให้ปริมาณขยะเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ระบบการเก็บขนขยะของหน่วยงานท้องถิ่นมีประสิทธิภาพดีขึ้น แต่ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาในมิติการคัดแยกขยะ การทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบ และขยะประเภทพิเศษได้อย่างมีประสิทธิผลเพียงพอ สะท้อนให้เห็นว่าเมืองพัทยายังต้องเผชิญความท้าทายในด้านการจัดการขยะตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง

การศึกษาพบว่า ความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อต่อการจัดการขยะมูลฝอยอย่างยั่งยืน โดยรูปแบบความร่วมมือที่เกิดขึ้นมี

ลักษณะหลากหลาย ทั้งรูปแบบที่ภาครัฐเป็นแกนนำกำหนดนโยบายและสนับสนุนการดำเนินงาน รูปแบบ ที่ชุมชนเป็นผู้ริเริ่มจัดการพื้นที่ด้วยตนเอง ตลอดจนรูปแบบการบูรณาการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ที่มุ่งเน้นการรีไซเคิลและการแปรรูปขยะไปสู่ระบบเศรษฐกิจหมุนเวียน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการกำกับดูแลร่วม (Collaborative Governance) และการจัดการเชิงความร่วมมือ (Collaborative Management) ที่เน้นบทบาทของทุกภาคส่วนในการมีส่วนร่วมและแบ่งปันทรัพยากร

อย่างไรก็ดี ข้อค้นพบยังสะท้อนถึงข้อจำกัดด้านกลไกความร่วมมือ ได้แก่ การขาดช่องทางการสื่อสารระหว่างภาครัฐและประชาชน การมีส่วนร่วมที่ไม่ทั่วถึง และการขาดโครงสร้างพื้นฐานรองรับ เช่น จุดรวบรวมขยะชุมชนหรือธนาคารขยะ ซึ่งเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและไม่สามารถขยายผลสู่ระดับพื้นที่เมืองโดยรวมได้ ในขณะเดียวกัน การประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมและกลไกเชิงวัฒนธรรม เช่น การจัดกิจกรรมผ้าป่าขยะ ได้แสดงให้เห็นศักยภาพในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมและสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อมของประชาชนอย่างมีประสิทธิผล

สรุป

การจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยาจะประสบผลสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ต่อเมื่อมีการพัฒนาและบูรณาการกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนอย่างเป็นระบบ พร้อมทั้งเสริมสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การสื่อสารสาธารณะ และการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง ซึ่งจะเป็นฐานสำคัญในการยกระดับระบบการจัดการขยะของเมืองพัทยา ให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาลและเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเชิงความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอยของเมืองพัทยา สามารถสังเคราะห์ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย เชิงปฏิบัติการ และเชิงวิชาการได้ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและเชิงปฏิบัติการ

1.1 ภาครัฐ (เมืองพัทยา)

ภาครัฐควรพัฒนาบทบาทเป็น “ผู้อำนวยความสะดวกด้านความร่วมมือ” โดยจัดตั้งเวทีประชุมไตรภาคีอย่างเป็นระบบ สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสำหรับการคัดแยกขยะ เช่น

ธนาคารขยะชุมชน และปรับปรุงเงื่อนไขการจ้างเอกชนให้มีภารกิจด้านการให้ความรู้และการประสานงานกับชุมชนควบคู่กับการเก็บขยะ

1.2 ภาคประชาชนและวิสาหกิจชุมชน

ควรส่งเสริมการรวมกลุ่มและการจัดการขยะด้วยตนเองในลักษณะ Bottom-up รวมถึงพัฒนากิจกรรมด้านเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อเพิ่มมูลค่าขยะ เช่น การแปรรูปและการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนด้านรีไซเคิล เพื่อสร้างแรงจูงใจและรายได้ที่ยั่งยืน

1.3 ภาคเอกชน

ควรยกระดับการทำงานร่วมกับชุมชนจากการทำ CSR รายครั้ง ไปสู่ความร่วมมือเชิงหุ้นส่วนที่ต่อเนื่อง สนับสนุนกลไกชุมชน เช่น ธนาคารขยะ และเข้าร่วมระบบสะท้อนข้อมูลขยะ (EPR Feedback Loop) เพื่อพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เห็นควรให้มีการศึกษาวิจัยเพิ่มเติมในประเด็นต่าง ๆ ได้แก่ การวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินทัศนคติและพฤติกรรมของประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวต่อระบบความร่วมมือ การวิจัยเชิงประเมินผลเพื่อวัดประสิทธิภาพของนวัตกรรมกลไก เช่น โครงการผ้าป่าขยะ การวิจัยและพัฒนา เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ทางเศรษฐกิจของการแปรรูปขยะในระดับชุมชน การวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อทดสอบระบบ EPR Feedback Loop ในการปรับปรุงการออกแบบบรรจุภัณฑ์ของผู้ผลิต

บรรณานุกรม

กรมควบคุมมลพิษ. (2566). *รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2565*. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

จิราภรณ์ ตันติวงศ์. (2561). *การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะมูลฝอยชุมชนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืนของเทศบาลตำบลบ้านกลาง อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน* [วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่].

ไทยพีบีเอส. (2567, 5 มิถุนายน). *"ขยะล้นเมือง" คนไทยสร้างขยะเฉลี่ย 7.3 หมื่นตัน/วัน*. https://www.thaipbs.or.th/news/content/336460

ประเทือง ม่วงอ่อน. (2558). บทปริทัศน์หนังสือ Collaborative public management: New strategies for local governments. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, *13*(2), 105–107.

พิชามญชุ์ อาสา, รัชฎาพร อ่ำมา, และ วชิรุณ การะกัน. (2563). การพัฒนารูปแบบการจัดการขยะ

มูลฝอยโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเทศบาลเมืองวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี. *วารสาร*
วิจัยและพัฒนาด้านสุขภาพ, *6*(2), 79-91.

สุภาวดี ธีระวงษ์สกุล, สุพัตรา ลาภธพิพัฒน์, และ สุวิมล อรุณมานะกุล. (2562). บทบาทขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะมูลฝอย กรณีศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น. *วารสารการเมือง การบริหาร และกฎหมาย*, *11*(2), 161-182.

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดชลบุรี. (2565). *แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะมูลฝอยชุมชน "จังหวัดสะอาด" ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จังหวัดชลบุรี*.

Agranoff, R., & McGuire, M. (2003). *Collaborative public management: New strategies for local governments*. Georgetown University Press.

Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, *50*(2), 179–211.

Ansell, C., & Gash, A. (2008). Collaborative governance in theory and practice. *Journal of Public Administration Research and Theory*, *18*(4), 543–571.

Etzkowitz, H. (2008). *The triple helix: University-industry-government innovation in action*. Routledge.

Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Pitman.

Pfeffer, J., & Salancik, G. R. (1978). *The external control of organizations: A resource dependency perspective*. Harper & Row.

Putnam, R. D. (1995). Bowling alone: America's declining social capital. *Journal of Democracy*, *6*(1), 65-78.